

проблема створення і вдосконалення системи управління основними фінансовими процесами діяльності комерційного банку.

Вивчення різних підходів до вирішення проблеми створення ефективної системи управління активами-пасивами і ризиками банку дозволило виділити три його основні складові:

1. Визначення політики комерційного банку з розвитку активних і пасивних операцій, що базується на стратегічному плані розвитку банку, побудова моделі управління активами, пасивами і ризиками, формалізація процесу управління.

2. Створення ефективної організаційної структури системи управління активами-пасивами і ризиками, що передбачає проведення аналізу, прийняття рішень, їх реалізацію та контроль.

3. Удосконалення системи управління активами-пасивами і ризиками комерційного банку.

Вважаємо за доцільне проведення поетапного дослідження перерахованих складових системи управління активами-пасивами і ризиками комерційного банку, як одного з можливих шляхів його вдосконалення.

УДК 336.148:352(477)

Т.В. Мединська, канд. екон. наук, доц. (ЛТТЕУ, Львів)

БЮДЖЕТНИЙ КОНТРОЛЬ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети є основними фінансовими планами кожної адміністративно-територіальної одиниці. Слід зазначити, що створенню проектів місцевих бюджетів передують розроблення прогностичних показників плану економічного й соціального розвитку регіону, які є основою для складання проектів бюджетів. Прогностичні показники плану економічного й соціального розвитку регіонів розробляються на підставі основних прогностичних макропоказників економічного та соціального розвитку України на плановий рік [1, с. 609]. З метою перевірки дотримання чинного законодавства у бюджетній сфері та запобігання правопорушень встановленого порядку надходження та витрачання коштів місцевих бюджетів України важливу роль відіграє бюджетний контроль.

Бюджетний контроль є видом державного фінансового контролю, який присутній на усіх стадіях бюджетного процесу і

гарантує належне їх проходження згідно з чинним бюджетним законодавством, забезпечує повноцінне наповнення бюджету та ефективне використання фінансових ресурсів з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку держави та окремих її територій [2]. До центральних органів виконавчої влади, які здійснюють бюджетний контроль на даній стадії належать: Державна казначейська служба України, Державна податкова служба України, Державна аудиторська служба України, а до місцевих: органи місцевого самоврядування та місцеві фінансові органи.

Важливим органом бюджетного контролю на рівні місцевого самоврядування є Державна казначейська служба України (ДКСУ). Виконуючи функцію обслуговування державного й місцевих бюджетів, казначейська служба здійснює попередній і поточний контроль, який, по суті, є запобіжним заходом для бюджетних установ щодо можливих зловживань та порушень при використанні ними бюджетних ресурсів. Саме завдяки ефективному здійсненню даного контролю кількість випадків нецільового використання коштів розпорядниками бюджетних коштів повинна зменшуватися або взагалі бути відсутньою.

Так, у 2013 році органи казначейства виявили порушення при взятті та реєстрації фінансових зобов'язань на суму 1201,9 млн. грн.; сума на одне виявлене порушення в середньому становила 0,1 млн. грн. У 2014 році дані порушення зменшилися на 231,4 млн. грн., а сума на одне виявлене порушення становила 0,2 млн. грн. З 2015 по 2016 рік спочатку відбулося зростання порушень при взятті та реєстрації фінансових зобов'язань до 1419,2 млн. грн., а на кінець 2016 року сума даних порушень скоротилася до 1181,7 млн. грн., сума на одне виявлене порушення в середньому коливалася в 0,1 млн. грн. Починаючи з 2017 року відбулось суттєве зростання порушень, а в кінці 2018 року загальна сума становила 3330,7 млн. грн., аналогічно і зросли дані порушення у розрахунку на одне порушення до 0,4 млн. грн. (табл. 1).

Дане зростання порушень при взятті та реєстрації фінансових зобов'язань пояснюється недостатньою кваліфікацією головних бухгалтерів бюджетних установ, котрі реєструють фінансові зобов'язання.

Наступним видом порушення, яке виявляє казначейська служба при виконанні місцевих бюджетів, є порушення при прийнятті та виконанні платіжних доручень. Так у 2013 р. сума таких порушень складала 47,0 млн. грн., у розрахунку на одне порушення – 0,02 млн. грн.; у 2014 р. такі порушення збільшились на 6,7 млн. грн., в розрахунку на одне порушення сума зросла вдвічі і становила 0,04 млн. грн. У 2015 – 2016 роках сума порушень становила в середньому 23,5 млн. грн., в

Таблиця 1 – Динаміка порушень бюджетного законодавства розпорядниками та одержувачами коштів місцевих бюджетів України за 2013-2018 рр.

Роки	Порушення при взятті та реєстрації фінансових зобов'язань, к-ть	Сума порушень, млн. грн.	у розрахунку на одне порушення, млн. грн.	Порушення при прийнятті до виконання платіжних доручень, к-сть.	Сума порушень, млн. грн.	У розрахунку на одне порушення, млн. грн.
2013	9331	1201,9	0,1	2344	47,0	0,02
2014	6170	970,5	0,2	1301	53,7	0,04
2015	8927	1419,2	0,2	909	22,5	0,02
2016	7940	1181,7	0,1	803	24,5	0,03
2017	8084	1552,4	0,2	604	28,6	0,05
2018	9022	3330,7	0,4	662	63,7	0,1

Джерело: розраховано та складено автором за даними ДКСУ [3]

розрахунку на одне порушення – 0,03 млн. грн. Проте, вже у 2017 році суми порушень при прийнятті та виконанні платіжних доручень збільшились на 4,1 млн. грн. відносно попереднього року, сума в розрахунку на одне порушення також зросла на 0,02 млн. грн.

Значна сума даних порушень була виявлена у 2018 році – 63,7 млн. грн., також і відповідна сума зросла в розрахунку на одне порушення до 0,1 млн. грн.

На основі викладеного можна зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення контрольних повноважень органів ДКСУ, оскільки на неї покладено завдання щодо здійснення бюджетного контролю при виконанні місцевих бюджетів.

Ще одним органом, до функцій якого належить здійснення бюджетного контролю на стадії виконання місцевих бюджетів, є Державна податкова служба України (ДПСУ). Бюджетний контроль ДПСУ здійснюється у вигляді виїзних та камеральних перевірок. Проте, більший акцент робиться на виїзні перевірки, однак це не зовсім ефективно, позаяк потрібно аналізувати не сам факт перевірки, а розвивати доперевірочний процес, що сповна дозволить виявляти податкові правопорушення на рівні місцевого самоврядування на більш ранній стадії контролю і, таким чином, оперативно та з найменшими витратами відреагувати на них. Ми вважаємо, що ефективність податкового контролю істотно зросте, якщо більша частина потенційних порушень буде визначена вже в ході до перевірочного аналізу.

Провідним органом, що здійснює контроль за використанням коштів місцевих бюджетів, є Державна аудиторська служба України (ДАСУ), діяльність якої спрямована на забезпечення належного рівня бюджетної дисципліни в регіонах і держави в цілому. Основні методи контролю, які використовує у своїй роботі ДАСУ є: інспектування (ревізії та перевірки державних закупівель), бюджетний моніторинг, бюджетна експертиза, державний фінансовий аудит.

Для більш детального аналізу виявлених фінансових порушень у використанні коштів місцевих бюджетів ДАСУ розглянемо ці порушення в розрізі окремих їх видів, а саме: недоотриманні фінансові ресурси, незаконні, нецільові витрати та недостачі (табл. 2).

Таблиця 2 – Динаміка структури виявлених порушень у використанні коштів місцевих бюджетів України за 2013-2018 рр.

Роки	Недоотриманні фін. ресурси		Незаконні витрати		Нецільові витрати		Недостачі		Всього	
	Сума, млн. грн.	Частка %	Сума, млн. грн.	Частка %	Сума, млн. грн.	Частка %	Сума, млн. грн.	Частка %	Сума, млн. грн.	Частка %
2013	625,66	50,9	460,66	37,5	142,01	11,5	0,458	0,1	1228,79	100
2014	167,95	32,0	293,28	55,8	63,34	12,1	0,145	0,1	524,72	100
2015	363,84	38,8	466,69	49,8	106,21	11,3	0,099	0,1	936,84	100
2016	190,16	33,5	315,17	55,5	62,11	10,9	0,037	0,1	567,39	100
2017	404,8	55,4	277,02	37,9	47,66	6,5	1,32	0,2	730,80	100
2018	190,50	37,2	274,46	53,5	46,42	9,1	1,28	0,2	512,66	100

Джерело: розраховано та складено автором за даними ДАСУ [5]

Порівнюючи структуру загальної суми виявлених порушень органами ДАСУ, щодо втрат фінансових ресурсів з порушеннями у використанні коштів місцевих бюджетів, можна відзначити, що загалом у структурі виявлених порушень переважають порушення з недоотримання фінансових ресурсів та незаконні витрати фінансових ресурсів:

– найбільша частка недоотриманих фінансових ресурсів місцевих бюджетів була у 2017 році (55,4%), що на 18,2% більше, ніж у 2018 році і на 35,4% більше, ніж у загальній сумі виявлених порушень; на величину частки недоотриманих фінансових ресурсів місцевих бюджетів значний вплив мали незаконні їх витрати, у 2017 та 2018 роках, частка яких складала 37,9% і 53,5% відповідно;

– незаконні витрати фінансових ресурсів у 2013 р. мали частку в 37,5% по відношенню до загальних порушень, проте за період з 2014 по 2016 рік їх частка зросла і в середньому становила 53,7%, але у 2017 р. знову знизилася до 37,9%, а вже у 2018 р. частка незаконних витрат фінансових ресурсів зросла і становила 53,5%;

– нецільові витрати фінансових ресурсів: їхня частка від загального рівня порушень на рівні місцевого самоврядування протягом досліджуваного періоду у 2013-2018 рр. коливалася від 11,5% до 9,1%, тобто їх динаміка залишається в середньому стабільною;

– недостачі фінансових ресурсів на рівні місцевих бюджетів протягом досліджуваного періоду були незначними і склали в середньому 0,1 – 0,2%.

Проаналізувавши структуру виявлених порушень варто зазначити, що найбільш поширеними порушеннями в процесі використання коштів місцевих бюджетів є [5]: порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені; асигнування, відволікання бюджетних коштів у довготривалу дебіторську заборгованість тощо; зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг; незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності; порушення встановлених вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання місцевих бюджетів; здійснення видатків на утримання бюджетної установи з різних бюджетів всупереч бюджетному законодавству.

Отже, варто зазначити, що сучасна організація бюджетного контролю на рівні місцевого самоврядування є неефективною, що зумовлено негативним впливом численних об'єктивних і суб'єктивних чинників, а саме: недостатня кваліфікація співробітників бухгалтерських відділів бюджетних установ, які реєструють фінансові зобов'язання; присутність значної кількості порушення вимог бюджетного законодавства в частині незаконного, нецільового використання коштів місцевих бюджетів та взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування; низький рівень бюджетної дисципліни розпорядників та одержувачів бюджетних коштів в процесі виконання місцевих бюджетів; здійснення процедур державних закупівель зі значними порушеннями норм чинного законодавства; відсутність інформаційного та програмного забезпечення при здійсненні державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів; відсутність превентивних заходів бюджетного контролю на рівні місцевого самоврядування, оскільки основним показником

діяльності контролюючих органів є сума виявлених порушень, а не їх вчасне попередження та недопущення.

Інформаційні джерела:

1. Мединська Т.В., Галас Х.Ю. Сучасні тенденції формування і розподілу доходів місцевих бюджетів України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 609-614.
2. Вацлавський О.І. Теоретичний підхід визначення змісту бюджетного контролю. Ефективна економіка. 2016. №3. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://treasury.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.

УДК 005.936.3:65.011.1

Я.А. Панфілова (*ХДУХТ, Харків*)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Аналіз стану малого підприємництва в Україні свідчить про те, що останнім часом відбуваються суттєві зрушення у розвитку цього сектора ринкової економіки.

Разом з тим, головними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні є:

- недосконалість нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу, як і підприємництва в цілому;
- важкий тягар оподаткування, що примушує багатьох суб'єктів малого підприємництва збочити в тіньову економіку. Про це, зокрема, свідчить той факт, що неухильно зменшується питома вага діючих малих підприємств до кількості зареєстрованих.
- обмеженість матеріально-фінансових ресурсів. Багато малих підприємств не розпочали свою діяльність через відсутність достатньої суми стартового капіталу, власних виробничих площ та устаткування;
- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності тощо.

Основними макроекономічними чинниками, які впливають на розвиток малого підприємництва, слід віднести: обмеженість внутрішнього попиту та наявність кризи збуту на внутрішньому ринку